

BELGISCHE KAMER VAN
VOLKSVERTEGENWOORDIGERS

7 oktober 2009

WETSONTWERP
tot invoering van een sociaal Strafwetboek

ADVIES VAN DE NATIONALE ARBEIDSRAAD

Voorgaande documenten:

Doc 52 **1666/ (2008/2009):**

- 001: Wetsontwerp.
- 002: Bijlage.
- 003: Amendementen.

CHAMBRE DES REPRÉSENTANTS
DE BELGIQUE

7 octobre 2009

PROJET DE LOI
introduisant le Code pénal social

AVIS DU CONSEIL NATIONAL DU TRAVAIL

Documents précédents:

Doc 52 **1666/ (2008/2009):**

- 001: Projet de loi.
- 002: Annexe.
- 003: Amendements.

<p>cdH : centre démocrate Humaniste CD&V : Christen-Democratisch en Vlaams Ecolo-Groen! : Ecologistes Confédérés pour l'organisation de luttes originales – Groen FN : Front National LDD : Lijst Dedecker MR : Mouvement Réformateur N-VA : Nieuw-Vlaamse Alliantie Open Vld : Open Vlaamse liberalen en democraten PS : Parti Socialiste sp.a : socialistische partij anders VB : Vlaams Belang</p>	
<p><i>Afkortingen bij de nummering van de publicaties:</i></p> <p>DOC 52 0000/000: Parlementair document van de 52e zittingsperiode + basisnummer en volgnummer</p> <p>QRVA: Schriftelijke Vragen en Antwoorden</p> <p>CRIV: Voorlopige versie van het Integraal Verslag (groene kaft)</p> <p>CRABV: Beknopt Verslag (blauwe kaft)</p> <p>CRIV: Integraal Verslag, met links het definitieve integraal verslag en rechts het vertaald beknopt verslag van de toespraken (met de bijlagen) (PLEN: witte kaft; COM: zalmkleurige kaft)</p> <p>PLEN: Plenum</p> <p>COM: Commissievergadering</p> <p>MOT: Moties tot besluit van interpellaties (beigekleurig papier)</p>	<p><i>Abréviations dans la numérotation des publications:</i></p> <p>DOC 52 0000/000: Document parlementaire de la 52ème législature, suivi du n° de base et du n° consécutif</p> <p>QRVA: Questions et Réponses écrites</p> <p>CRIV: Version Provisoire du Compte Rendu intégral (couverture verte)</p> <p>CRABV: Compte Rendu Analytique (couverture bleue)</p> <p>CRIV: Compte Rendu Intégral, avec, à gauche, le compte rendu intégral et, à droite, le compte rendu analytique traduit des interventions (avec les annexes) (PLEN: couverture blanche; COM: couverture saumon)</p> <p>PLEN: Séance plénière</p> <p>COM: Réunion de commission</p> <p>MOT: Motions déposées en conclusion d'interpellations (papier beige)</p>
<p><i>Officiële publicaties, uitgegeven door de Kamer van volksvertegenwoordigers</i></p> <p>Bestellingen: Natieplein 2 1008 Brussel Tel. : 02/ 549 81 60 Fax : 02/549 82 74 www.deKamer.be e-mail : publicaties@deKamer.be</p>	<p><i>Publications officielles éditées par la Chambre des représentants</i></p> <p>Commandes: Place de la Nation 2 1008 Bruxelles Tél. : 02/ 549 81 60 Fax : 02/549 82 74 www.laChambre.be e-mail : publications@laChambre.be</p>

ADVIES VAN DE NATIONALE ARBEIDSRAAD

Onderwerp: Wetsontwerp tot invoering van een sociaal strafwetboek

De Nationale Arbeidsraad heeft besloten om uit eigen beweging een onderzoek te wijden aan het wetsontwerp tot invoering van een sociaal strafwetboek.

De bespreking werd toevertrouwd aan de commissie Individuele Arbeidsverhoudingen.

In het kader van haar werkzaamheden heeft de commissie beroep kunnen doen op de gewaardeerde medewerking van de terzake bevoegde ambtenaren van de Federale Overheidsdienst, Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg, alsook van de ambtenaren van de Federale Overheidsdienst Justitie.

Op verslag van deze commissie heeft de Raad op 7 oktober 2009 volgend unaniem advies uitgebracht.

I. INLEIDING

A. Retroacta

De Nationale Arbeidsraad wijst er op dat het wetsontwerp waarover hij zich gebogen heeft het resultaat is van een proces van hervorming van het sociaal strafrecht dat in 1999 door de toenmalige minister van Werk, mevrouw Onkelinx, werd opgestart. Deze hervorming maakt deel uit van de strijd tegen de sociale fraude.

Hiertoe werd op 19 juli 2001 de Commissie voor de hervorming van het sociaal strafrecht opgericht.

Een eerste hervormingsvoorstel van die commissie leidde tot de wet van 3 december 2006 houdende diverse bepalingen met betrekking tot het sociaal strafrecht. Die wet beoogt enerzijds een gespecialiseerde correctionele kamer bij de rechtbank van eerste aanleg en het hof van beroep te creëren en anderzijds een rechtsvordering ten behoeve van het arbeidsauditoraat in te stellen. De Raad heeft zich over dit wetsontwerp uitgesproken in zijn advies nr. 1.549 van 9 maart 2006.

Een tweede concreet gevolg van de werkzaamheden van die commissie was de goedkeuring in eerste lezing door de Ministerraad van een voorontwerp van wet tot invoering van een sociaal strafwetboek op 21 april 2006.

De regering besliste vervolgens om de artikelen van die tekst die de bevoegdheden van de sociale inspectie uitbreiden, uit de voorontwerptekst te lichten en op te nemen in een wet houdende diverse bepalingen. Deze wet van 20 juli 2006 heeft met zijn artikelen 231 tot 265 een heel aantal artikelen van de arbeidsinspectiewet van 16 november 1972 gewijzigd. Deze bepalingen zijn op 7 augustus 2006 in werking getreden.

AVIS DU CONSEIL NATIONAL DU TRAVAIL

Objet: Projet de loi introduisant le Code pénal social

Le Conseil national du Travail a décidé d'examiner d'initiative le projet de loi introduisant le Code pénal social.

L'examen de ce texte a été confié à la Commission des relations individuelles du travail.

Dans le cadre de ses travaux, la commission a pu bénéficier de la collaboration précieuse des fonctionnaires compétents en la matière du Service public fédéral Emploi, Travail et Concertation sociale ainsi que des fonctionnaires du Service public fédéral Justice.

Sur rapport de cette commission, le Conseil a émis, le 7 octobre 2009, l'avis unanime suivant.

I. INTRODUCTION

A. Historique

Le Conseil national du Travail remarque que le projet de loi sur lequel il s'est penché est le résultat d'un processus de réforme du droit pénal social qui a été mis en marche en 1999 par la ministre de l'Emploi de l'époque, madame Onkelinx. Cette réforme fait partie de la lutte contre la fraude sociale.

À cette fin, la Commission de réforme du droit pénal social a été créée le 19 juillet 2001.

Une première proposition de réforme de cette commission a abouti à la loi du 3 décembre 2006 contenant diverses dispositions en matière de droit pénal social. Cette loi vise, d'une part, à créer au sein du tribunal de première instance et de la cour d'appel une chambre correctionnelle spécialisée et, d'autre part, à octroyer une action à l'auditorat du travail. Le Conseil s'est prononcé sur ce projet de loi dans l'avis n° 1.549 du 9 mars 2006.

Une deuxième conséquence concrète des travaux de cette commission a été l'adoption en première lecture, par le Conseil des ministres du 21 avril 2006, d'un avant-projet de loi introduisant le Code pénal social.

Le gouvernement a ensuite décidé de retirer de l'avant-projet de texte les articles qui élargissent les compétences de l'inspection sociale et de les reprendre dans une loi portant des dispositions diverses. Les articles 231 à 265 de cette loi du 20 juillet 2006 ont modifié un grand nombre d'articles de la loi du 16 novembre 1972 concernant l'inspection du travail. Ces dispositions sont entrées en vigueur le 7 août 2006.

De Raad heeft hieromtrent op 18 juli 2006 het advies nr. 1.562 uitgebracht, dat zowel de artikelen opgenomen in het wetsontwerp houdende diverse bepalingen als de artikelen van het voorontwerp van wet tot invoering van een sociaal strafwetboek betreft.

Door de regering werden vervolgens een aantal wijzigingen aangebracht aan het voorontwerp van wet tot invoering van een sociaal strafwetboek ingevolge de opmerkingen en suggesties geformuleerd door de sociale partners in hun advies nr. 1.562.

Op 22 juli 2008 werd het voorontwerp van wet goedgekeurd op de Ministerraad en het werd opnieuw ingediend in het Parlement op 11 december 2008, tezamen met een aantal regeringsamendementen ingegeven door de wijziging in een aantal strafbepalingen door tussentijdse wetswijzigingen en door de suggesties van de sociale partners (DOC. 52 1666/001 en 52 1666/003).

Ondertussen heeft de commissie voor de Sociale Zaken van de Kamer op 17 maart 2009 beslist over het wetsontwerp een gunstig advies uit te brengen en de sociale partners te vragen aan de voorzitter van de commissie voor de Justitie een geactualiseerd standpunt over het wetsontwerp mee te delen.

Het wetsontwerp is op dit ogenblik in bespreking in de commissie voor de Justitie van de Kamer.

B. Inhoud en draagwijdte van het wetsontwerp

De Raad verwijst voor een uiteenzetting over de inhoud en draagwijdte van het wetsontwerp in zijn algemeenheid naar hetgeen hij hieromtrent stelde in zijn advies nr. 1.562.

II. STANDPUNT VAN DE RAAD

De Raad heeft een onderzoek gewijd aan het voor advies voorgelegde ontwerp van wet en wil hierbij de volgende bemerkingen maken.

A. Betreffende de wijzigingen aangebracht in het wetsontwerp ingevolge het advies nr. 1.562

De Raad herinnert er aan dat hij in zijn advies nr. 1.562 een aantal opmerkingen en suggesties heeft geformuleerd die aanpassingen van de ontwerp tekst impliceerden. Hij wil deze hieronder overlopen om na te kijken in welke mate hiermee in de tekst die op dit ogenblik in het parlement in behandeling is rekening mee gehouden is en, indien niet, of afdoende argumenten aangebracht werden voor een andere regeling.

a. Informatiedragers met hetzij sociale gegevens, hetzij andere door de wet voorgeschreven gegevens (Art. 2/28 van het wetsontwerp)

De Raad herinnert er aan dat het artikel 4, § 1, c) van de arbeidsinspectiewet werd herschreven door het artikel 252, 1° van de wet houdende diverse bepalingen van 20 juli 2006.

Le Conseil a émis à ce sujet, le 18 juillet 2006, l'avis n° 1.562 qui traite tant des articles repris dans le projet de loi portant des dispositions diverses que des articles de l'avant-projet de loi introduisant le Code pénal social.

Le gouvernement a ensuite apporté un certain nombre de modifications à l'avant-projet de loi introduisant le Code pénal social, suite aux remarques et suggestions formulées par les partenaires sociaux dans l'avis n° 1.562.

L'avant-projet de loi a été approuvé par le Conseil des ministres le 22 juillet 2008 et a été de nouveau déposé au Parlement le 11 décembre 2008, en même temps qu'un certain nombre d'amendements du gouvernement dictés par la nécessité d'adapter certaines dispositions pénales en raison de modifications légales intervenues entre-temps ainsi que par les suggestions des partenaires sociaux (DOC 52 1666/001 et 52 1666/003).

Entre-temps, la Commission des Affaires sociales de la Chambre a décidé, le 17 mars 2009, d'émettre un avis favorable sur le projet de loi et de demander aux partenaires sociaux de communiquer au Président de la Commission de la Justice leur position actualisée à ce sujet.

Le projet de loi est actuellement en cours d'examen au sein de la Commission de la Justice de la Chambre.

B. Contenu et portée du projet de loi

Pour une présentation du contenu et de la portée du projet de loi dans son ensemble, le Conseil renvoie à ce qu'il a indiqué à ce sujet dans l'avis n° 1.562.

II. POSITION DU CONSEIL

Le Conseil a examiné le projet de loi soumis pour avis et souhaite formuler les remarques suivantes.

A. Quant aux modifications apportées au projet de loi suite à l'avis n° 1.562

Le Conseil rappelle qu'il a formulé, dans l'avis n° 1.562, un certain nombre de remarques et de suggestions qui impliquaient des adaptations du projet de texte. Il souhaite les passer en revue ci-après afin de vérifier dans quelle mesure il en a été tenu compte dans le texte qui est en cours d'examen au Parlement et, s'il n'en a pas été tenu compte, si des arguments convaincants ont été donnés en faveur d'une autre réglementation.

a. Les supports d'information contenant soit des données sociales, soit d'autres données prescrites par la loi (Art. 2/28 du projet de loi)

Le Conseil rappelle que l'article 4, § 1er, c) de la loi concernant l'inspection du travail a été réécrit par l'article 252, 1° de la loi du 20 juillet 2006 portant des dispositions diverses.

Ten aanzien van deze tekst had hij in zijn advies nr. 1.562 drie suggesties gedaan:

— de verduidelijking in de tekst dat (1) het principe van voorlegging van de betreffende informatiedragers nog steeds van toepassing is en er (2) slechts tot opsporing en onderzoek kan worden overgegaan in uitzonderlijke gevallen, namelijk bij afwezigheid van de werkgever (mits het leveren van de nodige inspanningen door de sociale inspecteurs om hem te contacteren) of de weigering door de werkgever om de gevraagde informatiedragers voor te leggen;

— verduidelijking van het “verzet” in artikel 4, § 1, c), vijfde lid als “verzet tegen het vrijwillig overhandigen van de gevraagde stukken” in plaats van als “verzet tegen de opsporing en het onderzoek”;

— de beperking van de opsporings- en onderzoeksbevoegdheden tot de informatiedragers met sociale gegevens.

De Raad constateert dat met zijn eerste suggestie rekening werd gehouden door de invoeging in het artikel 2/28, § 2 van het wetsontwerp van een derde lid dat luidt als volgt: “De sociaal inspecteurs zullen zich de voormelde informatiedragers doen voorleggen, tenzij de aard van de opsporing of het onderzoek vereist dat de sociaal inspecteurs onmiddellijk overgaan tot het opsporen en het onderzoeken”. De leden 5 en 6 van hetzelfde artikel regelen de situatie van afwezigheid van de werkgever. Een nieuw zevende lid regelt de tweede situatie waarin sociaal inspecteurs een opsporings- en onderzoeksbevoegdheid hebben: “Wanneer de werkgever, zijn aangestelde of lasthebber voormelde informatiedragers niet vrijwillig overlegt, zonder zich evenwel te verzetten tegen deze opsporing of dit onderzoek, of wanneer de aard van de opsporing of het onderzoek dit vereist, kunnen de sociaal inspecteurs overgaan tot het opsporen en onderzoeken”.

Dit zevende lid bevat eveneens het onderscheid tussen het “het niet vrijwillig overleggen van de gevraagde stukken” en het “verzet tegen de opsporing en het onderzoek”.

De Raad constateert tevens dat zijn derde suggestie, de beperking van de opsporings- en onderzoeksbevoegdheden tot de informatiedragers met sociale gegevens omwille van het respect van het finaliteitsbeginsel en een bekommernis voor de rechtszekerheid, niet werd gevolgd.

De tekst die ter goedkeuring aan het Parlement werd voorgelegd bepaalt nog steeds dat naast informatiedragers met sociale gegevens, ook informatiedragers kunnen onderzocht en opgespoord worden met gelijk welke andere gegevens die ingevolge de wet dienen opgemaakt, bijgehouden of bewaard te worden, zelfs wanneer de sociaal inspecteurs niet zijn belast met het toezicht op deze wetgeving. Bij koninklijk besluit zal, ten informatieve titel, een lijst worden opgesteld met de gegevens die ingevolge de wet dienen opgemaakt, bijgehouden of bewaard te worden en die zich op informatiedragers bevinden op de werkplaatsen of op de andere plaatsen die onderworpen zijn aan het toezicht van de sociaal inspecteurs.

Dans l’avis n° 1.562, il avait formulé trois suggestions au sujet de ce texte:

— préciser dans le texte que (1) le principe de la production des supports d’information concernés s’applique toujours et que (2) il ne peut être procédé à la recherche et à l’examen que dans des cas exceptionnels, à savoir en cas d’absence de l’employeur (à condition que les inspecteurs sociaux prennent les mesures nécessaires pour le contacter) ou en cas de refus par l’employeur de produire les supports d’information demandés;

— préciser la notion d’“opposition” à l’article 4, § 1er, c), cinquième alinéa comme étant le fait de “s’opposer à la remise de plein gré des pièces demandées” plutôt que le fait de “s’opposer à la recherche et à l’examen”;

— limiter le pouvoir de recherche et d’examen aux supports d’information contenant des données sociales.

Le Conseil constate qu’il a été tenu compte de sa première suggestion par l’insertion, dans l’article 2/28, § 2 du projet de loi, d’un troisième alinéa formulé comme suit: “Les inspecteurs sociaux se feront produire les supports d’information à moins que la nature de la recherche ou celle de l’examen exige que les inspecteurs sociaux procèdent immédiatement à la recherche et à l’examen.” Les alinéas 5 et 6 du même article règlent la situation de l’absence de l’employeur. Un nouveau septième alinéa règle la deuxième situation dans laquelle les inspecteurs sociaux ont un pouvoir de recherche et d’examen: “Lorsque l’employeur, son préposé ou mandataire ne présente pas volontairement les supports d’information précités, sans toutefois s’opposer à cette recherche ou à cet examen, ou quand la nature de la recherche ou celle de l’examen l’exige, les inspecteurs sociaux peuvent procéder à la recherche et à l’examen”.

Ce septième alinéa contient également la distinction entre le fait de ne pas présenter volontairement les pièces demandées et le fait de s’opposer à la recherche et à l’examen.

Le Conseil constate en outre que l’on n’a pas suivi sa troisième suggestion, à savoir limiter le pouvoir de recherche et d’examen aux supports d’information contenant des données sociales, dans un souci de sécurité juridique et de respect du principe de finalité.

Le texte qui a été soumis pour approbation au Parlement dispose toujours qu’à côté des supports d’information contenant des données sociales, les inspecteurs sociaux peuvent également rechercher et examiner des supports d’information qui contiennent n’importe quelles autres données dont l’établissement, la tenue ou la conservation sont prescrits par la loi, même lorsque les inspecteurs sociaux ne sont pas chargés de la surveillance de cette législation. Un arrêté royal dressera, à titre informatif, une liste contenant les données dont l’établissement, la tenue ou la conservation sont prescrits par la loi, ainsi que celles qui se trouvent sur des supports d’information aux lieux de travail ou dans d’autres lieux soumis au contrôle des inspecteurs sociaux.

De Raad heeft akte genomen van de argumenten die hiervoor in de commentaar bij het artikel 2/28 van het wetsontwerp worden aangebracht:

— het toezicht verenigen tot het louter toezicht op informatiedragers met sociale gegevens strookt niet met het finaliteitsbeginsel: het zou het de sociaal inspecteurs in veel gevallen onmogelijk maken hun opdracht, die er in bestaat toezicht te houden op de naleving van de sociale wetgeving, uit te voeren;

— bovendien zou men het gezag van de overheid, en van de sociaal inspecteurs in het bijzonder, alsmede de legitimiteit en de geloofwaardigheid van hun acties ondergraven indien toezichthoudende ambtenaren geen toegang zouden hebben tot informatiedragers die gegevens bevatten die ingevolge de wet dienen te worden opgemaakt, bijgehouden of bewaard;

— uiteraard dienen bij de uitoefening van deze bevoegdheid het finaliteits- en het proportionaliteitsbeginsel te worden gerespecteerd;

— naast andere middelen om op te treden tegen een eventuele machtsafwijking of machtsoverschrijding vanwege een sociaal inspecteur, last het artikel 2/62 eveneens een nieuwe bepaling in die er aan herinnert dat de sociaal inspecteurs bij het uitvoeren van hun toezichtsoverdracht de voorschriften van de plichtenleer/deontologische code dienen te eerbiedigen.

De Raad is van oordeel dat deze argumenten afdoende zijn in de mate dat zij erin slagen om een evenwicht op een andere wijze te realiseren.

De sociale partners willen zich daarom het recht voorbehouden om 2 jaar na het invoeren van het nieuwe strafwetboek te evalueren of een nieuw evenwicht, in het bijzonder wat het respect voor het finaliteitsbeginsel, voor de private levenssfeer en de confidentialiteit van gegevens eigen aan de onderneming betreft, effectief tot stand is gekomen.

b. Het respect van het finaliteitsbeginsel door de sociaal inspecteurs (de artn. 2/18 en 2/62 van het wetsontwerp)

De Raad herinnert er aan dat hij in zijn advies nr. 1.562 had gevraagd dat voldoende duidelijk uit de wetgeving met betrekking tot de bevoegdheden van de sociaal inspecteurs moet blijken dat zij deze moeten uitoefenen in overeenstemming met hun finaliteit en met respect van het proportionaliteitsbeginsel.

Hij neemt akte van het feit dat de commentaar bij het artikel 2/62 van het wetsontwerp dat op dit ogenblik in het Parlement wordt besproken stelt dat

— dergelijke gevraagde omkadering van de wijze van uitvoering van deze bevoegdheden het best kan worden gegeven door middel van een deontologische code; en dat

— teneinde terzake formele garanties te bieden, artikel 2/62 er toe strekt deze deontologische code te laten invoeren door de Koning, na advies van de Sociale Inlichtingen en Opsporingsdienst.

Le Conseil a pris acte des arguments qui sont avancés à cet effet dans le commentaire de l'article 2/28 du projet de loi:

— réduire la surveillance à la simple surveillance des supports d'information contenant des données sociales n'est pas conforme au principe de finalité: cela empêcherait dans beaucoup de cas les inspecteurs sociaux d'exercer leur mission, qui consiste à surveiller le respect de la législation sociale;

— en outre, si les fonctionnaires chargés de la surveillance n'avaient pas accès aux supports d'information qui contiennent des données dont l'établissement, la tenue ou la conservation sont prescrits par la loi, on saperait le pouvoir de l'autorité, et des inspecteurs sociaux en particulier, ainsi que la légitimité et la crédibilité de leurs actions;

— il va de soi que les principes de finalité et de proportionnalité doivent être respectés lors de l'exercice de ce pouvoir;

— à côté d'autres moyens pour agir contre un éventuel détournement de pouvoir ou un excès de pouvoir dans le chef de l'inspecteur social, l'article 2/62 insère également une nouvelle disposition qui rappelle que les inspecteurs sociaux doivent respecter les règles de déontologie lors de l'exercice de leur mission de surveillance.

Le Conseil est d'avis que ces arguments sont convaincants, dans la mesure où ils parviennent à réaliser un équilibre d'une autre manière.

Les partenaires sociaux souhaitent par conséquent se réserver le droit d'évaluer, deux ans après l'introduction du nouveau code pénal, si un nouvel équilibre a effectivement été atteint, en particulier en ce qui concerne le respect du principe de finalité, de la vie privée et de la confidentialité des données propres à l'entreprise.

b. Le respect du principe de finalité par les inspecteurs sociaux (Art. 2/18 et 2/62 du projet de loi)

Le Conseil rappelle qu'il avait demandé, dans l'avis n° 1.562, qu'il ressorte suffisamment clairement de la législation relative aux pouvoirs des inspecteurs sociaux que ces derniers doivent exercer ces pouvoirs en harmonie avec leur finalité et en respectant le principe de proportionnalité.

Il prend acte du fait que le commentaire de l'article 2/62 du projet de loi qui est en cours d'examen au Parlement précise:

— que l'encadrement demandé de la manière d'exercer les pouvoirs concernés peut au mieux être fourni au moyen d'un code de déontologie;

— et qu'en vue d'offrir des garanties formelles en la matière, l'article 2/62 tend à faire établir ce code de déontologie par le Roi, après avis du Service d'information et de recherche sociale.

Hij constateert dat door het artikel 264 van de wet houdende diverse bepalingen van 20 juli 2006 een nieuw artikel 13*bis* in de wet van 16 november 1972 betreffende de arbeidsinspectie werd ingevoerd, dat reeds het respect van de voorschriften inzake de plichtenleer door de sociaal inspecteurs bij het uitvoeren van hun toezichtsoverdracht vereist, mits de voorschriften van de plichtenleer bij koninklijk besluit bepaald worden na advies van een aantal instanties.

Dit artikel werd door de regering herschreven in functie van de oprichting van de Sociale Inlichtingen en Opsporingsdienst door artikel 2/3 van het wetsontwerp dat op dit ogenblik in het Parlement wordt besproken.

De Raad is van oordeel dat hiermee aan zijn bekommernis werd tegemoet gekomen.

c. Beroep tegen de dwangmaatregelen die genomen zijn door de sociaal inspecteurs (Art. 2/54 van het wetsontwerp)

De Raad herinnert er aan dat door het artikel 257 van de wet houdende diverse bepalingen van 20 juli 2006 een nieuw artikel 4*sexies* van de wet van 16 november 1972 betreffende de arbeidsinspectie werd ingevoerd. Deze bepaling richt een beroepsprocedure in tegen een aantal dwangmaatregelen genomen door sociaal inspecteurs. De beroepsprocedure kan eveneens aangewend worden tegen de opsporings- en onderzoeksmaatregelen van sociaal inspecteurs indien de werkgever hierbij niet aanwezig was of daarmee niet vrijwillig instemde.

In zijn advies nr. 1.562 had de Raad met betrekking tot deze bepaling gesteld van oordeel te zijn dat eenieder die van oordeel is dat zijn rechten geschaad worden door de uitgevoerde opsporing of het onderzoek de mogelijkheid moeten hebben om een kortgeding in te spannen tegen de genomen maatregelen. Ook diegenen die zich niet verzetten tegen de (abusieve) uitoefening van de opsporingsbevoegdheid kunnen immers achteraf opmerkingen hebben over de manier waarop dit gebeurd is.

Hij neemt akte van het feit dat het tweede lid van de eerste paragraaf van het artikel 2/54 van het wetsontwerp dat nu ter bespreking is in het Parlement geherformuleerd werd als volgt: "Ieder persoon die van oordeel is dat zijn rechten worden geschaad door de in artikel 28, § 2, bedoelde opsporings- en onderzoeksmaatregelen kan tevens beroep instellen bij de voorzitter van de arbeidsrechtbank".

De Raad is van oordeel dat hiermee aan zijn bekommernis werd tegemoet gekomen.

d. De strafbaarstelling betreffende de verklaringen m.b.t. de subsidies, vergoedingen en toelagen, en de valsheid en het gebruik van valse stukken (Art. 2/234 van het wetsontwerp)

De Raad herinnert er aan dat hij in zijn advies nr. 1.562 de volgende bemerkingsen maakte bij de strafbepaling van het voorontwerp van wet betreffende een reeks inbreuken inzake subsidies, vergoedingen en uitkeringen:

Il constate que l'article 264 de la loi du 20 juillet 2006 portant des dispositions diverses a inséré un nouvel article 13*bis* dans la loi du 16 novembre 1972 concernant l'inspection du travail, qui prévoit déjà que les inspecteurs sociaux sont tenus de respecter, dans l'exercice de leur mission de surveillance, les règles de déontologie, à condition que ces règles de déontologie aient été déterminées par arrêté royal, après avis d'un certain nombre d'instances.

Cet article a été réécrit par le gouvernement en fonction de la création du Service d'information et de recherche sociale par l'article 2/3 du projet de loi qui est en cours d'examen au Parlement.

Le Conseil estime que l'on a ainsi tenu compte de sa préoccupation.

c. Les recours contre les mesures de contrainte prises par les inspecteurs sociaux (Art. 2/54 du projet de loi)

Le Conseil rappelle que l'article 257 de la loi du 20 juillet 2006 portant des dispositions diverses a inséré un nouvel article 4*sexies* dans la loi du 16 novembre 1972 concernant l'inspection du travail. Cette disposition prévoit une procédure de recours contre un certain nombre de mesures de contrainte prises par les inspecteurs sociaux. Cette procédure de recours peut également être utilisée contre les mesures de recherche et d'examen des inspecteurs sociaux si l'employeur n'était pas présent ou n'y consentait pas de plein gré.

Dans l'avis n° 1.562, le Conseil a jugé, en ce qui concerne cette disposition, que toute personne qui estime que ses droits ont été lésés par la recherche ou l'examen effectués doit avoir la possibilité d'introduire une action en référé contre les mesures prises. De même, la personne qui ne s'oppose pas à l'exercice (abusif) du pouvoir de recherche peut par la suite avoir des remarques sur la manière dont les choses se sont passées.

Il prend acte du fait que le deuxième alinéa du paragraphe premier de l'article 2/54 du projet de loi qui est en cours d'examen au Parlement a été reformulé comme suit: "Toute personne qui estime que ses droits sont lésés par les mesures de recherche et d'examen visées à l'article 28, § 2, peut également former un recours auprès du président du tribunal du travail."

Le Conseil estime que l'on a ainsi tenu compte de sa préoccupation.

d. L'incrimination relative aux déclarations à faire en ce qui concerne les subventions, indemnités et allocations et aux faux et usage de faux (Art. 2/234 du projet de loi)

Le Conseil rappelle que, dans l'avis n° 1.562, il a formulé les remarques suivantes concernant la disposition pénale de l'avant-projet de loi relative à une série d'infractions en matière de subventions, d'indemnités et d'allocations:

— de minimale strafrechtelijke geldboeten (sanctie van niveau 3) zijn te hoog voor de geïndiceerde inbreuken, te meer daar vaak alleen algemeen opzet (“wetens en willens”) vereist wordt en de toepassing van de sanctie los staat van het bedrag dat de inbreuk heeft opgeleverd;

— de inkomenssituatie van de sociale-uitkeringstrekkers valt niet onder het begrip “verzachtende omstandigheid”; er wordt geen rekening gehouden met het feit dat de ten onrechte geïndiceerde uitkeringen worden teruggevorderd en dat de sociale-uitkeringstrekker in de meeste socialezekerheids-wetgevingen een administratieve sanctie zal oplopen in de zin dat hij tijdelijk en soms definitief geen recht meer zal hebben op zijn uitkeringen;

— de techniek van de administratieve geldboeten is niet aangepast aan de inbreuken die door de sociale-uitkerings-trekkers worden gepleegd.

De Raad neemt akte van het feit dat de regering een aantal amendementen heeft ingediend ten aanzien van de tekst van het wetsontwerp die op dit ogenblik in het Parlement in bespreking is ingevolge deze bemerkings van de Raad.

Deze door de regering in de Ministerraad goedgekeurde en in het Parlement ingediende amendementen nrs. 6 en 7 voeren een specifieke verzachtende omstandigheid in ten voordele van de sociaal verzekerde door de wijziging van de artikelen 2/115 (verzachtende omstandigheid voor de toepassing van strafrechtelijke sancties) en 2/120 (verzachtende omstandigheid voor de toepassing van administratieve geldboeten) van het wetsontwerp.

Meer bepaald, wordt er aan de rechter of de Directie administratieve geldboeten de mogelijkheid gegeven om de strafrechtelijke of administratieve geldboete opgelegd aan de sociaal verzekerde te herleiden tot een bedrag onder het wettelijk minimum zonder lager te kunnen zijn dan een euro indien de financiële situatie van de sociaal verzekerde dit rechtvaardigt wegens het feit dat hij evenzeer vatbaar is voor een vermindering, een opschorting of een volledige of gedeeltelijke uitsluiting van het recht op een sociaal voordeel.

De verantwoordings die voor de amendementen gegeven wordt is dat ze het mogelijk maken “voor de strafrechter, alsook voor de bevoegde administratie, om rekening te houden met de financiële situatie van de sociaal verzekerde die, ten gevolge van deze specifieke reeks maatregelen die ten opzichte van hem werden genomen naar aanleiding van het plegen van deze inbreuken, er moeilijker op kan worden”.

De Raad is van oordeel dat hiermee aan zijn tweede bemerking werd tegemoet gekomen. Hij kan met de tekst van het artikel 2/234 van het wetsontwerp akkoord gaan in het licht van hetgeen hij hierna onder punt e. stelt ten aanzien van het niveau van de strafrechtelijke en administratieve geldboeten, waardoor zijn eerste en derde bemerking eveneens onder-vangen worden.

— les amendes pénales minimums (sanction de niveau 3) sont trop élevées pour les infractions visées, d’autant plus que l’on n’exige souvent qu’un dol général (“volontairement et sciemment”) et que l’application de la sanction est indépendante du montant de la somme que l’infraction a permis de frauder;

— la situation de revenus des allocataires sociaux ne relève pas de la notion de “circonstance atténuante”; il n’est pas tenu compte du fait que les allocations indûment perçues sont récupérées et que, dans la plupart des législations de sécurité sociale, l’allocataire social subira une sanction administrative sous la forme d’une privation temporaire et parfois définitive de ses allocations;

— la technique des amendes administratives n’est pas adaptée aux infractions commises par les allocataires sociaux.

Le Conseil prend acte du fait que, suite à ces remarques, le gouvernement a déposé un certain nombre d’amendements au texte du projet de loi qui est en cours d’examen au Parlement.

Ces amendements n°s 6 et 7, approuvés par le gouvernement en Conseil des ministres et déposés au Parlement, introduisent une circonstance atténuante particulière au bénéfice de l’assuré social en modifiant les articles 2/115 (circonstance atténuante pour l’application de sanctions pénales) et 2/120 (circonstance atténuante pour l’application d’amendes administratives) du projet de loi.

Plus précisément, la possibilité est donnée au juge ou à la Direction des amendes administratives de réduire l’amende pénale ou administrative infligée à l’assuré social en dessous du montant minimum porté par la loi sans qu’elle puisse être inférieure à un euro si la situation financière de l’assuré social le justifie en raison du fait qu’il est également passible d’une diminution, d’une suspension, d’une exclusion totale ou partielle du droit à un avantage social.

La justification qui est donnée pour ces amendements est qu’ils donnent la possibilité “au juge répressif, ainsi qu’à l’administration compétente, de tenir compte de la situation financière de l’assuré social qui peut être rendue difficile lorsque cette série spécifique de mesures a été prise à son égard à l’occasion de la commission de ces infractions”.

Le Conseil estime que l’on a ainsi tenu compte de sa deuxième remarque. Il peut souscrire au texte de l’article 2/234 du projet de loi à la lumière de ce qu’il indique ci-après sous le point e. concernant le niveau des amendes pénales et administratives, par lequel ses première et troisième remarques sont également prises en compte.

e. Met betrekking tot het niveau van de strafrechtelijke en administratieve geldboeten (Art. 2/106 van het wetsontwerp)

De Raad herinnert er aan dat hij in zijn advies nr. 1.562 heeft gesteld van oordeel te zijn dat de toegepaste vorken geherevalueerd moeten worden ten einde te komen tot een bestraffing die meer aansluit bij het huidige beleid en tot een strafmaat die in een redelijke verhouding blijft ten opzichte van de gepleegde inbreuk.

Hij neemt akte van het feit dat ingevolge deze bemerking in het advies van de Raad de regering het artikel dat de sanctieniveaus bevat heeft herschreven. Het ontwerp ordent de sancties nu niet in drie maar in vier categorieën volgens hun ernst en wijzigt ook de toegepaste vorken.

Hij heeft een vergelijking gemaakt van de sanctieniveaus tussen de ontwerptekst waarover de Raad zich in zijn advies nr. 1.562 uitsprak en de ontwerptekst die nu in het Parlement wordt besproken. Er dient rekening mee gehouden te worden dat elke geldboete, strafrechtelijke dan wel administratieve, wordt verhoogd met opdecimen (op dit ogenblik, vermenigvuldigen met 5,5; voor de bedragen, zie tabel in bijlage).

	Gevangenisstraf	Strafrechtelijke geldboete	Administratieve geldboete
Ontwerptekst voorgelegd aan het advies van de NAR			
Niveau 1	/	/	10–250 euro
Niveau 2	/	250 – 2.500 euro	125–1.250 euro
Niveau 3	6 maanden – 3 jaar	500 – 5.000 euro	250–2.500 euro
Ontwerptekst ingediend bij de Kamer, na het advies van de NAR			
Niveau 1	/	/	10–100 euro
Niveau 2	/	50–500 euro	25–250 euro
Niveau 3	/	100–1.000 euro	50–500 euro
Niveau 4	6 maanden tot 3 jaar	600–6.000 euro	300–3.000 euro

De Raad is van oordeel dat hiermee aan zijn bekommernis werd tegemoet gekomen, aangezien het sanctieniveau 4 in de lijn ligt van de sancties die op dit ogenblik voor de zwaarste inbreuken (zoals de inbreuken op de tewerkstelling van illegaal verblijvende buitenlandse werknemers en het niet verrichten van de Dimona-formaliteiten) voorzien zijn. De sanctie moet immers een voldoende afschrikkend effect behouden.

Anderzijds voorziet het wetsontwerp om, indien verzachtende omstandigheden aanwezig zijn, de geldboete te herleiden tot een bedrag onder het wettelijk minimum, waarbij het evenwel niet lager mag zijn dan 40 procent van het voorgeschreven minimumbedrag (de artn. 2/115 (verzachtende omstandigheid voor de toepassing van strafrechtelijke sancties) en 2/120 (verzachtende omstandigheid voor de toepassing van administratieve geldboeten)). Twee regeringsamendementen voorzien verder de mogelijkheid om een specifieke verzachtende omstandigheid toe te passen ten voordele van de

e. Le niveau des amendes pénales et administratives (Art. 2/106 du projet de loi)

Le Conseil rappelle qu'il a estimé, dans l'avis n° 1.562, que les fourchettes appliquées doivent être réévaluées afin de parvenir à une peine qui correspond davantage à la politique actuelle et à un niveau de la peine qui reste dans des proportions raisonnables par rapport à l'infraction commise.

Il prend acte du fait que, suite à cette remarque, le gouvernement a réécrit l'article qui contient les niveaux de sanction. Le projet de loi classe désormais les sanctions, en fonction de leur gravité, dans quatre catégories au lieu de trois et il modifie également les fourchettes appliquées.

Le Conseil a fait une comparaison des niveaux de sanction entre le projet de texte sur lequel il s'est prononcé dans l'avis n° 1.562 et le projet de texte qui est en cours d'examen au Parlement. Il faut tenir compte du fait que toute amende, qu'elle soit pénale ou administrative, est augmentée des décimes additionnels (pour le moment, multipliée par 5,5; pour les montants, voir le tableau en annexe).

	Peine d'emprisonnement	Amende pénale	Amende administrative
Projet de texte soumis à l'avis du CNT			
Niveau 1	/	/	10 – 250 euros
Niveau 2	/	250 – 2.500 euros	125 – 1.250 euros
Niveau 3	6 mois – 3 ans	500 – 5.000 euros	250 – 2.500 euros
Projet de texte déposé à la Chambre, après l'avis du CNT			
Niveau 1	/	/	10 – 100 euros
Niveau 2	/	50 – 500 euros	25 – 250 euros
Niveau 3	/	100 – 1.000 euros	50 – 500 euros
Niveau 4	6 mois à 3 ans	600 – 6.000 euros	300 – 3.000 euros

Le Conseil estime que l'on a ainsi tenu compte de sa préoccupation, étant donné que le niveau de sanction 4 est dans la droite ligne des sanctions qui sont actuellement prévues pour les infractions les plus graves (comme les infractions concernant l'occupation de travailleurs étrangers en séjour illégal et la non-exécution des formalités relatives à la Dimona). La sanction doit en effet conserver un effet dissuasif suffisant.

Par ailleurs, en cas de circonstances atténuantes, le projet de loi prévoit de réduire l'amende à un montant inférieur au minimum légal, sans qu'elle puisse toutefois être inférieure à 40% du montant minimum prescrit (Art. 2/115 (circonstances atténuantes pour l'application de sanctions pénales) et 2/120 (circonstances atténuantes pour l'application d'amendes administratives)). Deux amendements du gouvernement prévoient en outre la possibilité d'appliquer une circonstance atténuante particulière au bénéfice de l'assuré social, sans devoir tenir compte du seuil de 40%

sociaal verzekerde, waardoor geen rekening dient gehouden te worden met de grens van 40 procent van het voorgeschreven minimumbedrag. De rechter kan echter geen boete uitspreken die lager is dan een euro.

f. Met betrekking tot de bijkomende sancties van tijdelijke sluiting, het beroepsverbod en het exploitatieverbod (Art. 2/111 en 2/112 van het wetsontwerp)

De Raad herinnert er aan dat hij in zijn advies nr. 1.562 heeft gevraagd om in de bepalingen met betrekking tot de mogelijkheid voor de rechters om de bijkomende sancties van tijdelijke sluiting, het beroepsverbod en het exploitatieverbod op te leggen een finaliteits- en proportionaliteitscriterium op te nemen, waardoor het uitzonderlijk karakter ervan in de wet zelf wordt onderlijnd en voor de rechter meer duidelijkheid wordt verschaft wanneer de bijkomende straffen kunnen worden toegepast.

Hij neemt akte van het feit dat de regering, om aan deze bemerking tegemoet te komen, in een nieuwe 3de paragraaf van de artikelen 2/111 en 2/112 van het op dit ogenblik in het Parlement besproken wetsontwerp een aantal specifieke voorwaarden heeft toegevoegd: “De rechter kan de ... bedoelde straffen slechts opleggen wanneer dit noodzakelijk is om de inbreuken te doen stoppen of om te voorkomen dat zij zich herhalen, op voorwaarde dat de veroordeling tot deze straffen in verhouding staat tot het geheel van de betrokken socio-economische belangen. Voor de inbreuken van niveau 3 kunnen de ... bedoelde straffen slechts worden opgelegd voor zover de gezondheid of de veiligheid van de personen door deze inbreuken in gevaar wordt gebracht”.

De commentaar bij deze artikelen van het wetsontwerp stelt dat deze bijkomende voorwaarden voorzien zijn om er voor te zorgen dat deze straffen slechts zouden worden uitgesproken voor de zaken waarvoor deze straffen bedoeld zijn, namelijk de (quasi) hopeloze gevallen.

Van de vertegenwoordigers van de FODWASO die aan zijn werkzaamheden hebben deelgenomen heeft de Raad tevens vernomen dat er voor geopteerd werd om het finaliteits- en proportionaliteitsbeginsel niet nog eens op algemene wijze te herhalen in deze teksten, aangezien de rechters in hun vonnissen en arresten altijd deze beginselen dienen te respecteren. Anders zou men de indruk wekken dat de rechters deze beginselen niet dienen na te leven wanneer dit niet uitdrukkelijk is voorzien.

De Raad is van oordeel dat deze argumenten afdoende zijn en een evenwicht op een andere wijze werd gerealiseerd.

B. Betreffende de wijzigingen aangebracht in het wetsontwerp ingegeven door de wijziging in een aantal strafbepalingen door tussentijdse wetswijzigingen

De Raad constateert dat tezamen met het wetsontwerp op 11 december 2008 in het Parlement ook een aantal regeringsamendementen werden ingediend die ingegeven zijn door de noodzaak om een aantal bepalingen van het sociaal strafwetboek aan te passen aan tussentijdse wetswijzigingen, in het bijzonder de amendementen nrs. 19 en volgende (DOC 52 1666/003).

du montant minimum prescrit. Le juge ne peut toutefois pas prononcer une amende inférieure à un euro.

f. Les sanctions supplémentaires: la fermeture temporaire, l'interdiction professionnelle et l'interdiction d'exploiter (Art. 2/111 et 2/112 du projet de loi)

Le Conseil rappelle que, dans l'avis n° 1.562, il a demandé d'insérer, dans les dispositions relatives à la possibilité pour les juges d'infliger des sanctions supplémentaires, à savoir la fermeture temporaire, l'interdiction professionnelle et l'interdiction d'exploiter, un critère de finalité et de proportionnalité, qui souligne leur caractère exceptionnel dans la loi même et qui clarifie pour le juge les situations dans lesquelles les peines supplémentaires peuvent être appliquées.

Il prend acte du fait qu'afin de tenir compte de cette remarque, le gouvernement a ajouté un certain nombre de conditions spécifiques dans un nouveau troisième paragraphe des articles 2/111 et 2/112 du projet de loi qui est en cours d'examen au Parlement: “Le juge peut uniquement infliger les peines visées [...] quand cela s'avère nécessaire pour faire cesser l'infraction ou empêcher sa réitération, pour autant que la condamnation à ces peines soit proportionnée à l'ensemble des intérêts socio-économiques concernés. [...] pour les infractions de niveau 3, les peines visées [...] ne peuvent être infligées que pour autant que la santé ou la sécurité des personnes est mise en danger par ces infractions.”

Il est indiqué dans le commentaire de ces articles du projet de loi que ces conditions supplémentaires sont prévues afin de faire en sorte que ces peines soient uniquement prononcées dans les affaires pour lesquelles ces peines ont été prévues, à savoir les cas (quasi) irrémédiables.

Le Conseil a en outre appris des représentants du SPF ETCS qui ont participé à ses travaux que l'on a choisi de ne pas répéter à nouveau les principes de finalité et de proportionnalité de manière générale dans ces textes, étant donné que les juges doivent toujours respecter ces principes dans leurs jugements et arrêts. Sinon, l'on pourrait donner l'impression que les juges ne doivent pas les respecter lorsque ce n'est pas explicitement prévu.

Le Conseil estime que ces arguments sont convaincants et qu'un équilibre a été réalisé d'une autre manière.

B. Quant aux modifications apportées au projet de loi qui sont dictées par la nécessité d'adapter certaines dispositions pénales en raison de modifications légales intervenues entre-temps

Le Conseil constate qu'en même temps que le projet de loi, le gouvernement a également déposé au Parlement, le 11 décembre 2008, un certain nombre d'amendements qui sont dictés par la nécessité d'adapter un certain nombre de dispositions du Code pénal social à des modifications légales intervenues entre-temps, en particulier les amendements n°s 19 et suivants (DOC 52 1666/003).

Hij wijst er in dit kader op dat bij de minister van Justitie een "Adviesraad van het sociaal strafrecht" zal worden opgericht (Art. 2/101 van het wetsontwerp) die onder andere als opdracht zal hebben om:

— "te waken over de overeenstemming tussen, enerzijds, de bepalingen van voorstellen en ontwerpen van wet die, rechtstreeks of onrechtstreeks, geheel of gedeeltelijk, betrekking hebben op het sociaal strafrecht, en, anderzijds, de bepalingen van dit wetboek, teneinde de coherentie in deze materie te bewaren; de Adviesraad kan daartoe een advies uitbrengen, uit eigen beweging of op verzoek;

— advies uitbrengen, uit eigen beweging of op verzoek, over de integratie in dit wetboek van reeds bestaande of van nieuwe wetsbepalingen met betrekking tot het sociaal strafrecht" (Art. 2/102 van het wetsontwerp).

De Raad is van oordeel dat het nuttig zou zijn dat in het wetsontwerp tevens een bepaling zou worden opgenomen die vereist dat nieuwe wetsbepalingen met betrekking tot het sociaal strafrecht in het sociaal strafwetboek dienen te worden opgenomen, zodat dit wetboek werkelijk een codificatie van de materie in een coherent geheel blijft uitmaken.

C. Betreffende de sanctionering van inbreuken op algemeenverbindendverklaarde collectieve arbeidsovereenkomsten

— De Raad herinnert er aan dat hij in zijn advies nr. 1.562 reeds opmerkte dat de regering wat het sanctioneren betreft van inbreuken op algemeenverbindendverklaarde collectieve arbeidsovereenkomsten heeft gekozen "voor een bijkomend en diepgaand overleg met alle betrokkenen teneinde te kunnen komen tot een oplossing die juridisch én praktisch aanvaardbaar is" (commentaar bij artikel 2/193 van het ontwerp van wet).

Teneinde echter de behandeling van het wetsontwerp niet langer te blokkeren, werd er tevens geopteerd voor een overgangsregeling, vervat in artikel 82 van het ontwerp van wet.

De Raad wijst er op dat deze regeling impliceert dat hij beschikt over een termijn van twee jaar na de inwerkingtreding van het sociaal strafwetboek om over de te verkiezen regeling advies uit te brengen, aangezien krachtens artikel 83 de opheffingsbepaling in artikel 81, 20° a) en c) en de aanvullende regeling in artikel 2/193 van het ontwerp van wet pas op die datum in werking zullen treden.

In afwachting van dat advies over de te verkiezen regeling heeft de Raad in zijn advies nr. 1.562 reeds enkele bemerkingen terzake geformuleerd.

— De Raad wil in het onderhavig advies herinneren aan de toen geformuleerde vraag om in de overgangstermijn van twee jaar na de inwerkingtreding van het wetboek die hem gegeven wordt om een eigen regeling voor de inbreuken op algemeenverbindendverklaarde collectieve arbeidsovereenkomsten naar voor te schuiven, te kunnen beschikken over een volledige inventaris van de materies opgenomen in de

Dans ce cadre, il remarque qu'un "Conseil consultatif du droit pénal social" sera institué auprès du ministre de la Justice (Art. 2/101 du projet de loi) et qu'il aura notamment les missions suivantes:

— "veiller à la concordance entre, d'une part, les dispositions des propositions et des projets de loi qui, de manière directe ou indirecte, en tout ou en partie, ont trait au droit pénal social, et, d'autre part, les dispositions du présent code, afin de maintenir la cohérence en cette matière; le Conseil consultatif peut à cet effet rendre un avis, d'initiative ou à la demande;

— rendre un avis, d'initiative ou à la demande, sur l'intégration dans le présent code de dispositions légales, déjà existantes ou nouvelles, relatives au droit pénal social" (Art. 2/102 du projet de loi).

Le Conseil est d'avis qu'il serait utile d'insérer également dans le projet de loi une disposition qui prévoit que les nouvelles dispositions légales concernant le droit pénal social doivent être reprises dans le Code pénal social, afin que ce code constitue toujours effectivement une codification de la matière dans un tout cohérent.

C. Quant à la sanction des infractions aux conventions collectives de travail rendues obligatoires

— Le Conseil rappelle qu'il a déjà signalé, dans l'avis n° 1.562, qu'en ce qui concerne la sanction des infractions aux conventions collectives de travail rendues obligatoires, le gouvernement a choisi "de procéder à une concertation complémentaire et approfondie avec tous les acteurs concernés en vue de pouvoir arriver à une solution qui soit acceptable juridiquement et sur le plan pratique" (commentaire de l'article 2/193 du projet de loi).

Toutefois, afin de ne pas bloquer plus longtemps le projet de loi, il a en outre été opté pour une mesure transitoire, contenue dans l'article 82 du projet de loi.

Le Conseil souligne que cela signifie qu'il dispose d'un délai de deux ans après l'entrée en vigueur du Code pénal social pour se prononcer sur le dispositif à adopter, étant donné qu'en vertu de l'article 83, la disposition abrogatoire de l'article 81, 20°, a) et c) et la mesure supplétive de l'article 2/193 du projet de loi n'entreront en vigueur qu'à cette date.

En attendant cet avis sur le dispositif à adopter, le Conseil a déjà formulé, dans l'avis n° 1.562, quelques observations en la matière.

— Le Conseil souhaite rappeler, dans le présent avis, la demande formulée à l'époque de pouvoir disposer, au cours de la période transitoire de deux ans suivant l'entrée en vigueur du code, qui lui est donnée afin d'avancer son propre dispositif pour les infractions aux conventions collectives de travail rendues obligatoires, d'un inventaire complet des matières contenues dans les conventions collectives de travail rendues

algemeenverbindendverklarde collectieve arbeidsovereenkomsten, met aanduiding van de mate waarin deze aanleiding hebben gegeven tot het opstellen van een proces-verbaal en het opleggen van een administratieve geldboete of een strafsancie.

—De Raad wil bovendien herinneren aan hetgeen hij reeds stelde in zijn advies nr. 1.562 met betrekking tot de mogelijks belangrijke gevolgen van de zogenaamde “depenalisering” van een aantal inbreuken, door deze een uitsluitend administratieve behandeling te geven. Het betreft de inbreuken die in het ontwerp van wet gesanctioneerd worden met een sanctie van niveau 1 (een administratieve geldboete van 10 tot 100 euro).

Hij neemt in dit kader akte van het feit dat de aanvullende regeling voorzien in artikel 2/193 van het ontwerp van wet, voor het geval dat er na afloop van de overgangperiode van 2 jaar na de inwerkingtreding van het sociaal strafwetboek geen maatschappelijk en juridisch bevredigend alternatief voor de overgangsregeling bereikt wordt, inhoudt dat een inbreuk op een algemeenverbindendverklarde collectieve arbeidsovereenkomst bestraft wordt met een sanctie van niveau 1.

Nochtans moet hierbij opgemerkt worden dat voor een inbreuk op een algemeenverbindendverklarde collectieve arbeidsovereenkomst een zwaardere sanctie kan toegepast worden, namelijk indien deze door een andere strafbepaling is voorzien. Bij samenloop van strafbepalingen (indien twee strafbepalingen eenzelfde strafbaar feit regelen), zal immers (enkel) de zwaarste straf toegepast worden.

In het advies nr. 1.562 wees de Raad er reeds op dat rechtspraak en rechtsleer eenduidig van mening zijn dat een administratieve geldboete wel degelijk een straf is, en dat een bepaling waarvan de niet-naleving enkel strafbaar is met een administratieve geldboete een strafbepaling is.

Dit is bijvoorbeeld van belang voor de interpretatie van het artikel 5, § 1 van de wet van 5 maart 2002 tot omzetting van de richtlijn 96/71/EG van het Europees Parlement en de Raad van 16 december 1996¹, dat bepaalt dat de werkgever die in België een ter beschikking gestelde werknemer tewerkstelt, ertoe gehouden is, voor de arbeidsprestaties die er worden verricht, de arbeids-, loon- en tewerkstellingsvoorwaarden na te leven die bepaald worden door wettelijke, bestuursrechtelijke of conventionele bepalingen die “strafrechtelijk” betuigd worden.

In het advies nr. 1.562 stelde de Raad reeds dat het voor hem duidelijk is dat ook ten aanzien van in België gedetacheerde werknemers de werkgevers gehouden zijn de bepalingen van Belgisch sociaal recht na te leven waarvan de inbreuk krachtens het voorontwerp van wet gesanctioneerd worden met een sanctie van niveau 1 (en dus, met toepassing van het artikel 2/193, een inbreuk op algemeenverbindendverklarde CAO's).

¹ Betreffende de terbeschikkingstelling van werknemers met het oog op het verrichten van diensten, en tot invoering van een vereenvoudigd stelsel betreffende het bijhouden van sociale documenten door ondernemingen die in België werknemers ter beschikking stellen.

obligatoires, qui indique dans quelle mesure elles ont donné lieu à la rédaction d'un procès-verbal et à l'imposition d'une amende administrative ou d'une sanction pénale.

— Le Conseil souhaite en outre rappeler ce qu'il a déjà indiqué dans son avis n° 1.562 au sujet des conséquences, qui peuvent être importantes, de ce que l'on appelle la “dépénalisation” d'un certain nombre d'infractions, si on leur réserve un traitement exclusivement administratif. Il s'agit des infractions qui sont punies, dans le projet de loi, d'une sanction de niveau 1 (une amende administrative de 10 à 100 euros).

Dans ce cadre, il prend acte du fait que la mesure supplétive qui est prévue à l'article 2/193 du projet de loi, si l'on n'obtient pas d'alternative à la mesure transitoire qui soit satisfaisante sur les plans social et juridique à l'issue de la période transitoire de deux ans après l'entrée en vigueur du Code pénal social, implique qu'une infraction à une convention collective de travail rendue obligatoire sera punie d'une sanction de niveau 1.

Il convient toutefois de remarquer à ce sujet qu'une sanction plus lourde peut être appliquée à une infraction à une convention collective de travail rendue obligatoire, à savoir si elle est prévue par une autre disposition pénale. En cas de concours de dispositions pénales (si deux dispositions pénales règlent un même fait punissable), (seule) la sanction la plus lourde sera en effet appliquée.

Dans l'avis n° 1.562, le Conseil a déjà souligné que la jurisprudence et la doctrine considèrent de façon univoque qu'une amende administrative est effectivement une sanction et qu'une disposition dont le non-respect est uniquement punissable d'une amende administrative est une disposition pénale.

Ce point est par exemple important pour l'interprétation de l'article 5, § 1er de la loi du 5 mars 2002 transposant la directive 96/71 du Parlement européen et du Conseil du 16 décembre 1996¹, qui dispose que l'employeur qui occupe en Belgique un travailleur détaché est tenu de respecter, pour les prestations de travail qui y sont effectuées, les conditions de travail, de rémunération et d'emploi qui sont prévues par des dispositions légales, réglementaires ou conventionnelles, sanctionnées “pénalement”.

Dans l'avis n° 1.562, le Conseil a déjà indiqué que, selon lui, il est clair que les employeurs sont également tenus de respecter, vis-à-vis des travailleurs détachés en Belgique, les dispositions du droit social belge dont l'infraction est punie d'une sanction de niveau 1 en vertu de l'avant-projet de loi (et donc, en application de l'article 2/193, une infraction aux CCT rendues obligatoires).

¹ Concernant le détachement de travailleurs effectué dans le cadre d'une prestation de services et instaurant un régime simplifié pour la tenue de documents sociaux par les entreprises qui détachent des travailleurs en Belgique.

In onderhavig advies wil de Raad zijn standpunt terzake herhalen en hij dringt er bij de betrokken overheden op aan om deze beleidslijn aan te houden en juridisch te bekrachtigen.

Indien hiermee in de toekomst problemen zouden rijzen, vraagt de Raad om hierover geconsulteerd te worden.

D. Betreffende de uitwerking van een schaal van strafbaarstellingen en sancties in het wetsontwerp en de inschaling hierin van de bestaande strafbepalingen

De Raad neemt akte van het feit dat het boek 2 van het ontwerp van sociaal strafwetboek ("de inbreuken en hun bestraffing in het bijzonder") volgens de memorie van toelichting de bedoeling heeft om de inbreuken te groeperen per materie en vier sanctieniveaus te behouden (zie hiervoor punt II. A. e.). Hierbij wordt beoogd de inbreuken te bestraffen met één van de vier sancties naargelang van de graad van ernst, waarbij er op toegezien wordt dat het wetboek alle inbreuken van dezelfde ernst met eenzelfde sanctie bestraft en dat ongelijk zware inbreuken niet met dezelfde sanctie worden bestraft.

Dit veronderstelt een hergroepering van de inbreuken die eenzelfde belang beschermen en, in voorkomend geval, voorzien zijn van eenzelfde bijzonder moreel element (schaal met strafbaarstellingen). De rangschikking van de strafrechtelijke inbreuken in functie van het beschermd belang of van het moreel element laat toe deze aan te houden op basis van de strafbare gedragingen en niet meer op een versnipperde wijze in elke sociale wet (per thema). Vervolgens moet eenzelfde strafbare gedraging bestraft worden met dezelfde sanctie (inschalen van de strafbaarstellingen in de schaal van sancties).

De Raad heeft een onderzoek gewijd aan de wijze waarop dit door boek 2 van het ontwerp van sociaal strafwetboek is gebeurd, hierbij tevens rekening houdend met het niveau van bestraffing onder de sociale wetten waarin de inbreuken op dit ogenblik zijn opgenomen.

— De Raad merkt in eerste instantie op dat het ontwerp van sociaal strafwetboek uitgaat van de neutraliteit ten opzichte van de bestaande situatie op twee vlakken.

Ten eerste, wordt uitgegaan van het feit, door de hoogste rechtscolleges in het land bevestigd, dat een misdrijf een moreel of intentioneel element veronderstelt; zelfs wanneer de reglementaire tenlastelegging louter materieel blijkt te zijn, dan nog moet het plegen van de verboden handeling steeds de uitdrukking zijn van een vrijwillige, d.i. een vrije en bewuste, daad.

Ten tweede, is het de bedoeling van het ontwerp van sociaal strafwetboek om de leesbaarheid en de samenhang van het sociaal strafrecht te verbeteren en te streven naar het diversifiëren van de straffen om het sociaal strafrecht efficiënter te maken met inachtneming van de fundamentele beginselen zoals de wettelijkheid van de incriminaties en straffen (punt 4 van de memorie van toelichting). Zo heeft de bekommernis om het wettigheidsprincipe van de incriminaties na te leven het herschrijven met zich mee gebracht van alle incriminaties in

Dans le présent avis, le Conseil souhaite rappeler sa position en la matière et il insiste auprès des autorités concernées pour qu'elles conservent cette ligne politique et qu'elles l'entérinent juridiquement.

Si des problèmes devaient se poser dans ce cadre à l'avenir, le Conseil demande à être consulté à ce sujet.

D. Quant à l'élaboration d'une échelle d'incriminations et de sanctions dans le projet de loi et au classement dans cette échelle des dispositions pénales existantes

Le Conseil prend acte du fait que, selon l'exposé des motifs, le livre 2 du projet de code pénal social ("les infractions et leur répression en particulier") a pour but de regrouper les infractions par matière et de retenir quatre niveaux de sanction (voir à ce sujet le point II. A. e.). L'objectif est de punir les infractions de l'une de ces quatre sanctions en fonction de leur degré de gravité, le code veillant à punir toutes les infractions de même gravité d'une sanction identique et à ne pas punir de la même sanction des infractions inégalement graves.

Cela suppose un regroupement des infractions qui protègent le même intérêt et, le cas échéant, qui sont assorties d'un même élément moral particulier (échelle d'incriminations). La classification des infractions pénales en fonction de l'intérêt protégé ou de l'élément moral permet d'appréhender celles-ci sur la base des comportements punissables et non plus de façon cloisonnée dans chaque loi sociale (par thème). Ensuite, un même comportement incriminé doit être sanctionné de la même sanction (classement des incriminations dans l'échelle de sanctions).

Le Conseil a examiné la manière dont cela a été fait dans le livre 2 du projet de Code pénal social, en tenant également compte du niveau de sanction dans les lois sociales dans lesquelles les infractions sont reprises pour le moment.

— Le Conseil souligne tout d'abord que le projet de code pénal social part du principe de la neutralité à l'égard de la situation existante sur deux plans.

Premièrement, on part du fait, confirmé par les plus hautes juridictions du pays, qu'un délit suppose un élément moral ou intentionnel; même lorsque l'incrimination réglementaire s'avère être purement matérielle, l'acte interdit qui a été commis doit encore être l'expression d'un acte volontaire, c'est-à-dire libre et conscient.

Deuxièmement, l'objectif du projet de code pénal social est d'améliorer la lisibilité et la cohérence du droit pénal social et de rechercher à diversifier les sanctions pénales en vue d'accroître l'efficacité du droit pénal social dans le respect des principes fondamentaux tels que la légalité des incriminations et des peines (point 4 de l'exposé des motifs). Ainsi, le souci de respecter le principe de légalité des incriminations a entraîné la réécriture de toutes les incriminations figurant dans ce que l'on appelle les "lois en blanc" (précision insuffisante du fait

de zogenaamde “blancowetten” (onvoldoende verduidelijking van het strafbaar feit), hetgeen ook onvermijdelijk is wanneer men aan elk feit een sanctie wil toekennen die in verhouding staat met de zwaarte van het feit.

Zoals de memorie van toelichting van het ontwerp van wet zelf aangeeft, zal de vereenvoudiging en de leesbaarheid van het sociaal strafrecht maar echt bereikt zijn als de sociale wetgeving zelf, waarvan het sociaal strafrecht slechts een ondersteuning van uitmaakt, wordt vereenvoudigd (punt 9 van de memorie van toelichting). Dit maakte evenwel geen deel uit van het opzet van het ontwerp van sociaal strafwetboek.

Het ontwerp van sociaal strafwetboek gaat uit van de bestaande regelgevingen, die niet werden herschreven. Dit laatste neemt evenwel niet weg dat indien er beslist zou worden dat bijvoorbeeld de regelgeving inzake deeltijdse arbeid herschreven dient te worden, eventueel ook dient herbekeken te worden of er meer passende sancties terzake dienen voorzien te worden.

Een bijzondere situatie stelt zich voor de incriminaties betreffende de gezondheid en de veiligheid op het werk. Deze zijn niet volledig herschreven in het ontwerp van wet. De memorie van toelichting van het wetsontwerp geeft aan dat dit zo is aangezien de Codex betreffende het welzijn op het werk geleidelijk de bepalingen van het Algemeen Reglement voor de Arbeidsbescherming overneemt, maar dat deze codificatiewerkzaamheden nog niet zijn afgerond. Het is de bedoeling om de strafbepalingen van de Codex te herschrijven in het sociaal strafwetboek eens de structuur van die Codex is afgerond (punt 19 van de memorie van toelichting).

Zoals hierboven aangegeven, werd ook niet geraakt aan de strafbaarstelling van bepalingen in algemeenverbindendverklaarde CAO's. De regering heeft er voor geopteerd om tijdens een overgangstermijn van twee jaar na de inwerkingtreding van het sociaal strafwetboek een bijkomend en diepgaand overleg met alle betrokkenen over deze kwestie toe te laten (punt 12 van de memorie van toelichting).

— De Raad wil de aandacht vestigen zowel op het precieze opzet en de omvang van het ontwerp van sociaal strafwetboek als op de werkzaamheden die nog in het verschiet liggen. Wat de strafbaarstelling van bepalingen in algemeenverbindendverklaarde CAO's betreft, zullen de werkzaamheden in de Raad opgestart worden. Verder willen de sociale partners evenwel ook betrokken worden bij beslissingen aangaande de strafmaat die herzieningen van de arbeids- of socialezekerheidsregelgeving met zich brengen en in het bijzonder bij het herschrijven van de strafbepalingen inzake de veiligheid en gezondheid op het werk, eens de werkzaamheden in het kader van de codex welzijn op het werk afgerond zijn.

— De Raad wil er op wijzen dat hij, gezien de beoogde neutraliteit van het ontwerp van sociaal strafwetboek, zich niet toegelegd heeft op de evaluatie van de strafmaat in de afzonderlijke strafbepalingen.

Hij heeft evenwel vastgesteld dat het ontwerp van sociaal strafwetboek uitgaat van de noodzaak om te komen tot de uniformisering en de coördinatie van de toepasselijkheid van

punissable), ce qui est incontournable si l'on veut attribuer à chaque fait une sanction proportionnée à sa gravité.

Comme indiqué dans l'exposé des motifs du projet de loi, l'objectif de simplification et de lisibilité du droit pénal social ne sera réellement atteint que si la législation sociale, dont le droit pénal social n'est que le soutien, fait elle-même l'objet d'une simplification (point 9 de l'exposé des motifs). Cela ne fait toutefois pas partie de l'objectif du projet de code pénal social.

Le projet de code pénal social part des réglementations existantes, qui n'ont pas été réécrites. Cela n'empêche toutefois pas que s'il était décidé qu'il faut réécrire, par exemple, la réglementation en matière de travail à temps partiel, on devrait éventuellement aussi réexaminer s'il faut prévoir des sanctions plus appropriées en la matière.

Une situation particulière se présente pour les incriminations relatives à la santé et la sécurité au travail. Elles n'ont pas été réécrites en entier dans le projet de loi. L'exposé des motifs du projet de loi indique que cela est dû au fait que le Code sur le bien être au travail intègre progressivement les dispositions du Règlement général pour la protection au travail, mais que cette codification n'est pas terminée. L'objectif est de réécrire les incriminations de ce Code dans le code pénal social lorsque le premier présentera une structure achevée (point 19 de l'exposé des motifs).

Comme indiqué ci-dessus, l'on n'a pas non plus touché à l'incrimination des dispositions des CCT rendues obligatoires. Le gouvernement a choisi de permettre, pendant une période transitoire de deux ans après l'entrée en vigueur du code pénal social, une concertation complémentaire et approfondie avec tous les intéressés sur la question (point 12 de l'exposé des motifs).

— Le Conseil souhaite attirer l'attention tant sur l'objectif précis et l'ampleur du projet de code pénal social que sur les travaux encore à venir. En ce qui concerne l'incrimination des dispositions figurant dans des CCT rendues obligatoires, les travaux vont commencer au sein du Conseil. En outre, les partenaires sociaux souhaitent toutefois également être associés aux décisions relatives au niveau de la peine qu'entraîneront des révisions de la réglementation du travail ou de la sécurité sociale et, en particulier, la réécriture des dispositions pénales relatives à la santé et à la sécurité au travail lorsque les travaux dans le cadre du Code sur le bien-être au travail seront achevés.

— Le Conseil souhaite souligner qu'étant donné la neutralité visée par le projet de code pénal social, il ne s'est pas consacré à l'évaluation du niveau de la peine dans les différentes dispositions pénales.

Il a néanmoins constaté que le projet de code pénal social part du principe de la nécessité d'aboutir à l'uniformisation et à la coordination de l'applicabilité des principes généraux du

de algemene beginselen van het algemeen strafrecht op het sociaal strafrecht omdat de algemene regels in de sociale wetten verschillend zijn naargelang het stelsel. Aldus schrijft het ontwerp, naast de regel inzake de vermenigvuldiging van het bedrag van de strafrechtelijke geldboeten, een bepaling voor betreffende de strafbare deelneming en de verzachtende omstandigheden en een regel betreffende de bijzondere herhaling (punt 44 van de memorie van toelichting).

Hij heeft ook vastgesteld dat het de bedoeling van het ontwerp van sociaal strafwetboek is om in een aantal bepalingen een onderscheid in de strafmaat aan te brengen teneinde fraude strenger aan te pakken. Daarom voorziet het ontwerp in bepaalde gevallen een verzwaring van de sanctie wanneer de verdachte bedrieglijk heeft gehandeld (bijzonder opzet) of in een bepaald aantal gevallen tevens wanneer hij wetens en willens (algemeen opzet), en niet door onachtzaamheid of nalatigheid, heeft gehandeld (punt 31 van de memorie van toelichting).

De Raad ondersteunt de demarche van het wetsontwerp om in de strafbepalingen een diversificatie van de strafmaat te voorzien naargelang er opzet aanwezig is of niet, om zo de frauduleuze gedragingen te bestempelen als meer sociaal ongewenst dan de andere. Een nalatige werkgever mag niet op dezelfde wijze behandeld worden als een fraudeur.

Daarom is hij tevens van oordeel dat de middelen die op dit ogenblik ter beschikking staan om de strafmaat te individualiseren (verzachtende omstandigheden, opschorting, uitstel, samenloop, kwijtschelding enz) dienen behouden te blijven. Het moet mogelijk blijven om bij de individualisering van de strafmaat rekening te houden met de bijzondere moeilijkheidsgraad van het toepassen van wetgeving die zeer complex is.

In dit kader vraagt hij tevens dat de terzake bestaande praktijk van de bevoegde administraties, arbeidsauditoraten en rechtbanken geen wijzigingen ondergaat door de invoering van het sociaal strafwetboek.

droit pénal général au droit pénal social, qui sont nécessitées par la disparité des règles générales dans les lois sociales selon des régimes différents. Ainsi, le projet prescrit, outre la règle de multiplication du montant des amendes pénales, une règle concernant la récidive spéciale, une disposition relative à la participation punissable et aux circonstances atténuantes (point 44 de l'exposé des motifs).

Il a également constaté que l'objectif du projet de code pénal social est de faire une distinction dans le niveau de la peine, dans un certain nombre de dispositions, de manière à réprimer plus sévèrement la fraude. C'est pourquoi le projet prévoit, dans certains cas, une aggravation de la sanction lorsque le prévenu a agi frauduleusement (dol spécial) ou, dans un certain nombre de cas, aussi lorsqu'il a agi sciemment et volontairement (dol général), et non par inadvertance ou par négligence (point 31 de l'exposé des motifs).

Le Conseil soutient la démarche du projet de loi de prévoir, dans les dispositions pénales, une diversification du niveau de la peine en fonction de la présence ou non d'un dol, afin de marquer ainsi les comportements frauduleux comme socialement plus indésirables que les autres. Un employeur négligeant ne peut pas être traité de la même manière qu'un fraudeur.

C'est la raison pour laquelle il est également d'avis que les moyens qui sont actuellement disponibles pour individualiser le niveau de la peine (circonstances atténuantes, suspension, sursis, concours, acquittement, etc.) doivent être maintenus. Il doit rester possible de tenir compte, dans le cadre de l'individualisation du niveau de la peine, du degré de difficulté particulier de l'application d'une législation qui est très complexe.

Dans ce cadre, il demande en outre que la pratique existante en la matière des administrations compétentes, des auditorats du travail et des tribunaux ne subisse pas des modifications en raison de l'introduction du code pénal social.

BIJLAGE

ANNEXE

Inhoud van de in het Sociaal Strafwetboek voorziene sanctieniveaus NA toepassing van de opdecimen op de strafrechtelijke geldboeten en administratieve geldboeten in de vorm van een tabel

Sanctieniveau NA de toepassing van de opdecimen op de geldboeten			
	gevangenisstraf	strafrechtelijke geldboete	administratieve geldboete
Sanctie van niveau 1			administratieve geldboete van 55 tot 550 euro
Sanctie van niveau 2		hetzij een strafrechtelijke geldboete van 275 tot 2.750 euro	hetzij een administratieve geldboete van 137.50 tot 1.375 euro
Sanctie van niveau 3		hetzij een strafrechtelijke geldboete van 550 tot 5.550 euro	hetzij een administratieve geldboete van 275 tot 2.750 euro
Sanctie van niveau 4	hetzij een gevangenisstraf van 6 maanden tot 3 jaar	en/of een strafrechtelijke geldboete van 3.300 tot 33.000 euro	hetzij een administratieve geldboete van 1.650 tot 16.500 euro

Contenu, sous la forme d'un tableau, des niveaux de sanction prévus dans le Code pénal social APRÈS application des décimes additionnels sur les amendes pénales et les amendes administratives

Niveau de sanction APRÈS l'application des décimes additionnels sur les amendes			
	peine d'emprisonnement	amende pénale	amende administrative
Sanction de niveau 1			amende administrative de 55 à 550 euros
Sanction de niveau 2		soit une amende pénale de 275 à 2.750 euros	soit une amende administrative de 137,50 à 1.375 euros
Sanction de niveau 3		soit une amende pénale de 550 à 5.550 euros	soit une amende administrative de 275 à 2.750 euros
Sanction de niveau 4	soit une peine d'emprisonnement de 6 mois à 3 ans	et/ou une amende pénale de 3.300 à 33.000 euros	soit une amende administrative de 1.650 à 16.500 euros